

KROONJUWEL EN ANDERE MYCOLOGISCHE SNUISTERIJEN 2. HET NIJMEEGSE PARK STADDIJK

Nico Dam¹ en Leo Jalink²

¹ Hooischelf 13, 6581 SL Malden

² Nationaal Herbarium Nederland, postbus 9514, 2300 RA Leiden

Dam, N.J. and Jalink, L.M. 2001. Crown Jewels and other Mycological Ornaments 2. Staddijk Park in Nijmegen. *Coolia* 44(1): 24-28.

In the second part of this series on areas of special mycological interest in the Netherlands, the Staddijk Park on the edge of the city of Nijmegen is described. After an introduction to the history, topography, hydrology and geology of the area, tables list the 5 species found there which were new for The Netherlands, and the 91 species on the 'Red List' of threatened species. Up to the end of 1998 a total of 584 species (including varieties) had been found. Table 3 summarises the advice on ecological management given to the municipal authorities to preserve the mycological richness of the park.

Inleiding (door Leo Jalink, samensteller van deze rubriek)

Tot ruim 30 jaar geleden was het Maas en Waalkanaal bij Nijmegen de grens tussen stad en platteland. Ten westen van het kanaal bevond zich prachtig, kleinschalig landschap met weiden, hooilanden, hoogstamboomgaarden, bosjes, lanen en prachtige boerderijen. Het kasteel, de Dukenburg, was al lang weg, maar het landschap had nog steeds wat parkachtigs. Het mooist was het in het voorjaar als de fruitbomen bloeiden. Iets verder naar het westen lagen de akkers en graslanden van de boerenhoeven Diervoort, Wezenhof, Eikenhorst en Berendonk en daarachter lagen de Hatertse en Overasseltse vennen. Vlak langs het Maas en Waalkanaal lag het Haterts Broek, een zeer paddestoelenrijk kleibos met daarin wasplaatrijke, kleine graslandjes. Naast soorten als Sneeuwzwammetje (*Hygrocybe virginea* var. *virginea*), Geurende wasplaat (*Hygrocybe russocoriacea*), Papegaaizwammetje (*Hygrocybe psittacina*) en Zwartwordende wasplaat (*Hygrocybe conica*) kwamen er ook de Karmozijnwasplaat (*Hygrocybe phaeococcinea*) en de Gewone weidewasplaat (*Hygrocybe pratensis*) voor (Arnolds, 1980). Ook elders in de omgeving waren nog restantjes wasplaatgrasland te vinden.

De rijkdom van natuur en landschap was een afspiegeling van de zeer gevarieerde bodem: een mozaïek van rivierklei, zware komklei, leem, veen en zand. Schoon kwelwater afkomstig van de Nijmeegse stuwwal voegde nog een extra dimensie toe. In mijn jeugd was dit eldorado mijn achtertuin. Uren heb ik er rondgezworven. Je kon er dassen zien, libellen, boomvalken en vijf soorten uilen. Het was er ook oneindig stil.

Je kent het gebied nu niet meer terug: eerst is door stadsuitbreiding van Nijmegen bijna zes vierkante kilometer bedolven onder de wijken Dukenburg, Wezenhof, Malvert en Tolhuis. Door de voor die woonwijken benodigde ontwatering heeft de nog resterende natuur

Tabel 1. Soorten uit Staddijk, nieuw voor Nederland.

Daldinia cf. *occidentalis*
Lamprospora tuberculata
Lindtneria panphyliensis

Octospora bridei
Typhula crassipes

Tabel 2. Rode-lijstsoorten uit Staddijk (EB = ernstig bedreigd; BE = bedreigd; KW = kwetsbaar; GE = gevoelig; NN = nieuw voor Nederland).

Graslandpaddestoelen

<i>Camarophyllopsis foetens</i> (Stinkende wasplaat, BE)	<i>G. glutinosum</i> (Kleverige aardtong, BE)
<i>Clavaria asterospora</i> (Witte sterspoorknotszwam, GE)	<i>G. umbratile</i> (Slanke aardtong, BE)
<i>C. fragilis</i> (Wormvormige knotszwam, KW)	<i>Hygrocybe aurantioviscida</i> (Hooilandwasplaat, GE)
<i>Clavulinopsis helveola</i> (Gele knotszwam, KW)	<i>H. chlorophana</i> (Gele wasplaat, KW)
<i>C. laeticolor</i> (Fraaie knotszwam, KW)	<i>H. konradii</i> f. <i>konradii</i> . (Gebochelde wasplaat, KW)
<i>Conocybe subnuda</i> (Vlokkig breeksteeltje, GE)	<i>H. psittacina</i> (Papegaaizwammetje, BE)
<i>Cyathus stercoreus</i> (Mestnestzwammetje, GE)	<i>H. virginea</i> (Gewoon sneeuwzwammetje, KW)
<i>Entoloma conferendum</i> (Sterspoorsatijnzwam, KW)	<i>Marasmiellus tricolor</i> (Driekleurig ruitertje, GE)
<i>E. pseudocoelestinum</i> (Blauwbruin staal-steeltje, GE)	<i>Ramariopsis tenuiramosa</i> (Bezengkoraaltje, BE)
<i>E. rusticoides</i> (Kortstelige satijnzwam, GE)	<i>Trichoglossum hirsutum</i> (Ruige aardtong, BE)
<i>Geoglossum fallax</i> (Fijngeschubde aardtong, BE)	

Paddestoelen van lanen, paden en bosranden

<i>Arrhenia retiruga</i> (Gerimpeld mosoortje, GE)	<i>I. leiocephala</i> (Gladhoedvezelkop, KW)
<i>Boletus luridus</i> var. <i>l.</i> (Netstelige heksen-boleet, KW)	<i>Lactarius camphoratus</i> (Kruidige melkzwam, KW)
<i>B. radicans</i> (Wortelende boleet, KW)	<i>L. vietus</i> (Roodgrijze melkzwam, KW)
<i>Clavulinopsis subtilis</i> (Bleke sikkelskoraalzwam, GE)	<i>Lamprospora miniata</i> (Netsporig mosschijfje, GE)
<i>Cortinarius alboviolaceus</i> (Lila gordijnzwam, BE)	<i>Leucoscypha leucotricha</i> (Wit viltkogeltje, KW)
<i>C. decoloratus</i> (Okergrijze fraaisteelgordijnzwam, BE)	<i>L. patavina</i> (Bruin viltkogeltje, GE)
<i>C. nemorensis</i> (Bruine kleibosgordijnzwam, KW)	<i>Marasmius scorodoni</i> (Kale knoflooktaailing, KW)
<i>C. parvannulatus</i> (Cederhoutgordijnzwam, GE)	<i>Octospora leucoloma</i> (Zilvermosschijfje, GE)
<i>C. pholideus</i> (Bruinschubbige gordijnzwam, BE)	<i>Pulvinula convexella</i> (Groot moskussentje, KW)
<i>C. privignoides</i> (--, GE)	<i>Russula anatina</i> (Gazonrussula, BE)
<i>C. psammocephalus</i> (Fijnschubbige gordijnzwam, KW)	<i>R. farinipes</i> (Bleekgele russula, KW)
<i>C. rigens</i> (Wortelende gordijnzwam, GE)	<i>R. heterophylla</i> (Vorkplaatrussula, KW)
<i>C. romagnesii</i> (Voorjaarsgordijnzwam, BE)	<i>R. maculata</i> (Gevlekte russula, BE)
<i>Entoloma dysthales</i> (Vloksteelsatijnzwam, GE)	<i>R. pseudointegra</i> (Kleibosrussula, KW)
<i>E. sepium</i> (Sleedoomsatijnzwam, KW)	<i>R. subfoetens</i> (Vergelende stinkrussula, EB)
<i>Geopora tenuis</i> (Afgeplatte grondbekerzwam, KW)	<i>Scleroderma cepa</i> (Uiige aardappelbovist, GE)
<i>Helvella acetabulum</i> (Bokaalkluifzwam, KW)	<i>Thelephora caryophyllea</i> (Prachtfranjezwam, BE)
<i>Inocybe auricoma</i> (Gele witsteelvezelkop, EB)	<i>Tricharina gilva</i> (Izabelkleurig pelsbekertje, GE)
<i>I. flavella</i> var. <i>flavella</i> (Spitse spleetvezelkop, GE)	<i>Tricholoma acerbum</i> (Krulzoomridderzwam, EB)
<i>I. cf. langei</i> (Grijsplaatvezelkop, GE)	<i>Trichophaea abundans</i> (Brandpelsbekertje, EB)
	<i>Trichophaea</i> cf. <i>albospadicea</i> (--, GE)

Paddestoelen van overige groeiplaatsen

<i>Alnicola salicis</i> (Wilgenzompzwam, KW)	<i>M. saccharifera</i> (Zeggemyce, KW)
<i>A. subconspersa</i> (Fijnschubbige elzenzompzwam, KW)	<i>Paxillus panuoides</i> (Ongesteelde krulzoom, BE)
<i>Antrodia serialis</i> (Kurkstrookzwam, BE)	<i>Phlebia subochracea</i> (Roodgele aderzwam, GE)
<i>Ceriporia purpurea</i> (Paarse wasporia, GE)	<i>Psathyrella olympiana</i> f. <i>o.</i> (Kroontjesfranjehoed, KW)
<i>C. viridans</i> (Groenige wasporia, BE)	<i>P. typhae</i> (Lisdoddefranjehoed, KW)
<i>Daldinia concentrica</i> (Kogelhoutskoolzwam, KW)	<i>Pterula gracilis</i> (Kruidveertje, GE)
<i>Delicatula integrella</i> (Plooiplaatzwammetje, BE)	<i>Schizophyllum commune</i> (Waaiertje, KW)
<i>Entoloma costatum</i> (Grote trechtersatijnzwam, EB)	<i>Sphaerosporella brunnea</i> (Bruin ballonbekertje, EB)
<i>E. papillatum</i> (Tepelsatijnzwam, KW)	<i>Suillus grevillei</i> (Gele ringboleet, KW)
<i>E. sericellum</i> (Sneeuwvloksatijnzwam, KW)	<i>Trametes suaveolens</i> (Anijskurkzwam, KW)
<i>Ganoderma lucidum</i> (Gesteelde lakzwam, KW)	<i>Tricholoma fulvum</i> (Berkenridderzwam, KW)
<i>Lactarius lacunarum</i> (Greppelmelkzwam, KW)	<i>Typhula crassipes</i> (--, NN)
<i>Leotia lubrica</i> (Groene glibberzwam, KW)	<i>Volvariella surrecta</i> (Parasietbeurszwam, KW)
<i>Lepiota</i> cf. <i>ignicolor</i> (Vuurparasolzwam, GE)	<i>Xylaria filiformis</i> (Draadvormige geweizwam, GE)
<i>Mycena meliigena</i> (Lilabruine schorsmycena, EB)	
<i>M. pseudocorticola</i> (Blauwgrijze schorsmycena, GE)	

fors last van verdroging. De wasplaatgraslanden zijn voor zover ik weet allemaal verdwenen, op een graslandje bij de Diervoort na. Na de woonwijken kwam een snelweg, die de laatste stilte tot diep in het hart van de Hatertse vennen verscheurt. Toch verloochent de bijzondere bodem zich niet. In het park Staddijk dat is aangelegd tussen de snelweg en de woonwijken heeft zich blijkens onderstaand verhaal inmiddels een rijke mycoflora ontwikkeld.

Het park Staddijk is nog om een andere reden bijzonder. Bij het begin van het project 'Paddestoelenreservaten' van de Commissie Paddestoelen en Natuurbehoud is in Coolia een oproep geplaatst om mycologisch waardevolle of bedreigde gebieden aan te melden (Jalink, 1996). Op die oproep zijn maar vier reacties ontvangen en een daarvan was van de heer Kuhlman van de gemeente Nijmegen, die het park aanmeldde als potentieel waardevol gebied en en passant om adviezen met betrekking tot het beheer vroeg. De commissie heeft dit verzoek destijds doorgespeeld aan de Paddestoelenwerkgroep Rijk van Nijmegen. Deze werkgroep inventariseert het gebied en heeft al diverse malen beheersadviezen gegeven (Dam & Brouwer,

Tabel 3. Beheersadviezen voor het park Staddijk (uit Dam & Brouwer, 1997).

1. **Voortzetten van het huidige beheer.** Dit beheer is in combinatie met de afwisselende samenstelling van de bodem duidelijk gunstig voor een relatief groot aantal in den lande zeldzame paddestoelen. Continuering van het beheer is ook van belang omdat oude vegetatiesystemen soortenrijker zijn dan jonge.
2. **Tegengaan van vermesting.**
3. **Snoeihout verwijderen en geen houtsnippers strooien** in de bosgedeelten en struikranden. Voorgesteld wordt af te zien van ter plekke versnipperen van snoeihout. Misschien kan gedacht worden aan een centrale dumpplaats van versnipperd snoeiafval, buiten het parkgedeelte. Overigens vormt dood hout uiteraard wel een natuurlijk ingrediënt van bos, en vooral op massief dood hout, zoals (door natuurlijke oorzaken) omgevallen bomen, kan een specifieke en interessante paddestoelenflora voorkomen.
4. **Maaien en afvoeren van het maaisel** in de graslanden. Afhankelijk van de productiviteit is één of twee keer per jaar maaien en onmiddellijke afvoer van het maaisel gewenst. De periode waarin gemaaid wordt doet er in principe niet zoveel toe, al zouden nazomer en herfst gemeden moeten worden omdat dan de meeste schimmels vruchtlichamen (= paddestoelen) vormen.
5. **Verwijderen strooisel.** Waar lokaal verrijking van de bodem door strooiselophoping optreedt (bosranden, geïsoleerde bomen of boomgroepen), kan overwogen worden dit strooisel af te voeren (late najaar of winter).
6. **Vermijden verstoring van de bodem** door bijvoorbeeld graafwerkzaamheden of berijding met (te) zwaar materieel.
7. **Bij nieuwe aanplant voor mycorrizavormende boomsoorten kiezen** zoals eik, beuk, berk, els, haagbeuk, linde, hazelaar, abeel. Liever geen es, esdoorn, kastanje, gewone populier of wilg.
8. **Bij verharding van paden voor schelpengrit te kiezen** (alleen op minerale bodem). Dit brengt lokaal kalk in de bodem. Nu al zijn vrijwel alle Kluifzwammen (*Helvella*) langs de paden aangetroffen.
9. **Kwetsbare delen voor hondenpoep te vrijwaren.** Hondenpoep lijkt de reden te zijn voor een zekere verruiging van de eikenzoom langs de noordwestelijke ligweide.
10. **Bramenopslag te verwijderen** in verschillende bosgebieden. Dit zou in het groeiseizoen moeten gebeuren. Overigens geven we toe dat dit vooral symptoombestrijding is.
11. **Wilgen- en elzenbossen natter te maken**, waarbij dan uitsluitend van regen- en kwelwater gebruik gemaakt zou moeten worden. Te denken zou zijn aan het dempen of afsluiten van ontwateringsgreppels.

1997; Dam, 1999). Zeer bruikbaar is ook de kaart (zie Figuur 1) waarop de mycologisch meest belangrijke delen van het park zijn aangegeven. Dat er met het beheer af en toe toch nog iets mis gaat, blijkt eveneens uit het onderstaande verhaal. Ook in andere gebieden blijkt het steeds weer: als we willen dat gebieden vanuit mycologisch opzicht goed beheerd worden, dan moeten we er met onze neus bovenop blijven zitten.

De paddestoelen van het park Staddijk bij Nijmegen

Het stadspark Staddijk is in de 70-er jaren aan de zuidwestrand van Nijmegen aangelegd op de restanten van oude stroomgeulen en oeverwallen van de Maas en de aangrenzende zand- en leemgronden. Bij de aanleg is getracht een deel van de afwisseling van het oorspronkelijke landschap te behouden, en te combineren met de functionele eisen die aan een stadspark gesteld moeten worden. Dit heeft zijn

weerslag gevonden in zowel landschap als vegetatie van het park.

Staddijk is, zeker voor paddestoelen, een bijzonder park. Dat uit zich niet alleen in het grote aantal soorten paddestoelen dat er gevonden is, maar ook in het grote percentage in den lande zeldzame soorten dat daarbij is. Op 31 december 1998 is de vondstlijst van Staddijk al 584 soorten lang (inclusief vormen en variëteiten). Hierbij zitten 91 rode-lijstsoorten, ofwel 16% van het totaal; een zeer hoge score. Daarnaast is er een vijftal soorten waarvoor Staddijk de enige bekende groeiplaats in Nederland is. Tabel 1 geeft deze unieke soorten en in tabel 2 zijn de gevonden rode-lijstsoorten opgenomen.

Duidelijk is dat de paddestoelenrijkdom van Staddijk voor een groot deel op naam van twee specifieke biotopen te schrijven is:

1. graslanden inclusief de grazige stroken langs wandel- en rijwielpaden;
2. bosranden inclusief lanen en paden door beboste delen van het park.

Ter illustratie hiervan is een kaartje (figuur 1) bijgevoegd, waarin de (tot nu toe bekende) plekken in Staddijk die zeer goed zijn voor paddestoelen zijn aangegeven. Specifieke beheersmaatregelen (zie tabel 3) zoals die in het eerste rapport over de mycoflora van Staddijk (Dam & Brouwer, 1997) zijn voorgesteld, betreffen ook vooral deze twee biotopen.

Het graslandbeheer in Staddijk is al vrijwel optimaal, namelijk maaien, met zo snel mogelijk afvoeren van het maaisel. Vooral de padranden, die op veel plaatsen mos- en kruidenrijk zijn, herbergen rijke vindplaatsen van bijzondere soorten. Zo is in 1998 bijvoorbeeld het Bezemkoraaltje (een bedreigde soort) op verschillende plaatsen langs het Wout Wagtmanspad gevonden, en komen veel Aardtongen (een geslacht dat als geheel op de rode lijst staat) ook uit de graslanden langs verschillende fietspaden. Daarnaast zijn ook de gras-

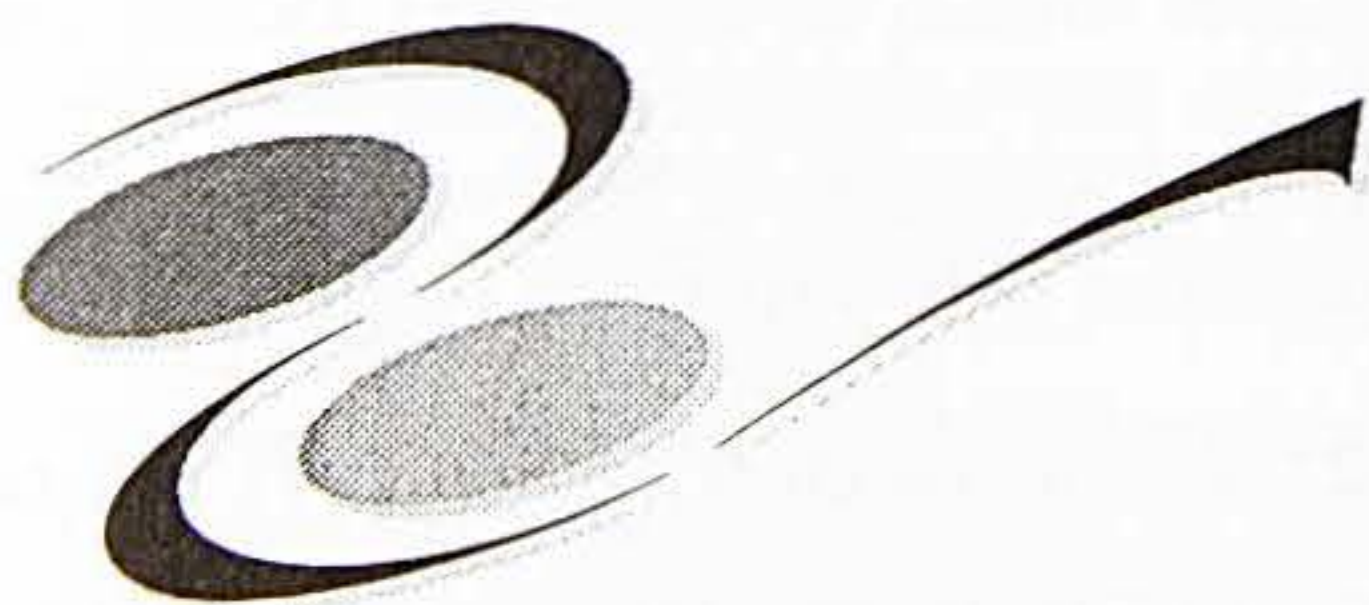
landen uit de stukjes natuurreserveaat in het park van grote betekenis voor paddestoelen.

Het bosrandbeheer is een wat ingewikkelder zaak. Onder bosranden wordt hier, naast de feitelijke randen van beboste stukken park, ook verstaan de (niet grazige) randen van paden, inclusief een eventueel aanwezige struiklaag. Kenmerkend is de geringe hoeveelheden strooisel en humus die er aanwezig zijn, wat (mede) een gevolg is van de relatieve openheid van het biotoop. Het beheer zou er dan ook op gericht moeten zijn om die strooiselarmoede te handhaven, en dat is er de reden voor waarom in het eerste rapport (Dam & Brouwer, 1997) is aanbevolen er geen houtsnippers te dumpen. In sommige delen van het park, en dan met name aan de zuidkant, waar in 1998 serieus gedund is, is deze aanbeveling helaas niet opgevolgd. Hier zijn grote hoeveelheden houtsnippers achtergelaten tussen de struiken langs de paden, op de voordien kale bodem. De invloed die dit op de paddestoelen zal hebben, moet natuurlijk nog blijken, maar gezien de ervaringen elders zal het leiden tot het verdwijnen van zeldzame (want kieskeurige) en het toenemen van ruderaal (want 'veelvratende') soorten.

Door de paddestoelenwerkgroep is aan gemeente Nijmegen daarom nogmaals het advies gegeven om geen houtsnippers op de bodem uit te strooien. Tevens is gevraagd om, zo dat in het beheer in te passen zou zijn, om de reeds gestorte snippers te verwijderen (Dam, 1999). Daarbij is nogmaals benadrukt dat grote delen van Staddijk zo rijk zijn aan paddestoelen, omdat ze een strooiselarme, niet vermeste bodem bieden, een substraat dat in Nederland ongewoon is geworden. De paddestoelenwerkgroep Rijk van Nijmegen blijft het wel en wee van de mycoflora van dit gebied nauwlettend volgen.

Literatuur

- Arnolds, E. 1980. De oecologie en sociologie van Wasplaten. *Natura* 77: 17-44.
Dam, N. 1999. Paddestoelen van Staddijk, Nijmegen. Stand van zaken, 31-12-1998. Ongepubliceerd.
Dam, N., Brouwer, E. 1997. De paddestoelen van Staddijk. Een eerste indruk. Ongepubliceerd.
Jalink, L. 1996. Gezocht: bedreigde terreinen met hoge mycologische waarden. *Coolia* 39: 240-241.

Frank Burghouwt

D r u k k e r i j

Flevoweg 35 a 2318 BX LEIDEN Tel. 071-5213027 Fax. 071-5212630